

Wandelroute Sluis – Sint Anna ter Muiden 12 km

Trek je wandelschoenen aan en ontdek de pareltjes van Sluis en St. Anna ter Muiden.

Sluis en St. Anna ter Muiden hebben een rijk verleden en prachtige natuur. Over en onderlangs de stadswallen kun je prachtig wandelen in alle jaargetijden.

Onderweg kom je de "pareltjes" van Sluis en St. Anna ter Muiden tegen, zoals de oude stadspoorten uit de 15e eeuw, windkorenmolen "De Brak", grenspalen, het monumentale Marktplein van St. Anna ter Muiden, het enige Belfort van Nederland...enz.

Een beschrijving van deze bezienswaardigheden, de routebeschrijving en een plattegrond (laatste pagina) vind je hierbij terug.

Sluis is ontstaan rond 1260 en droeg oorspronkelijk de naam Lamminsvliet. Het was gunstig gelegen aan het Zwin tussen de zee en stad Brugge en op redelijke afstand van de plaatsen Oostburg, Aardenburg en Damme.

In 1290 kreeg Sluis stadsrechten en ontwikkelde zich tot een welvarend internationaal handelscentrum. Rond 1425 kwam Sluis tot bloei. Overal was het een drukte van belang, in de haven, op de markten en pleinen waren arbeiders, ambachtslieden en handelaren druk in de weer. Er werd feest gevierd en er waren spectaculaire ontvangsten.

Helaas verzandde het Zwin en raakte Brugge in verval. Schepen bleven weg, de handel viel stil en werk en inkomsten gingen verloren. In 1550 was Sluis slechts een schim van wat het ooit geweest was.

Sluis en St. Anna ter Muiden hebben een rijke historie, waan jezelf in de voetsporen van de waakzame wachters en duik mee in de geschiedenis van Sluis en St. Anna ter Muiden tijdens deze wandelroute.

Een plattegrond kun je terugvinden op pagina 7.

Deze wandelroute start je op het Walplein, t.h.v. het standbeeld van J.H. van Dale.

Het is vast de beroemdste Sluizenaar, **Johan Hendrik van Dale**. Iedereen kent wel de woordenboeken "De Dikke van Dale". Wat velen niet weten, is dat Johan Hendrik van Dale in Sluis geboren is (15 februari 1828). J.H. van Dale was de samensteller van "het Groot woordenboek der Nederlandse taal".

Op 26-jarige leeftijd werd hij hoofdonderwijzer van de openbare lagere school en in 1855 stadsarchivaris van Sluis. Van Dale schreef schoolboekjes, haalde aktes voor verschillende talen, natuurkunde, landbouwkunde en wiskunde.

Hij kreeg vele mooie banen aangeboden, maar hij wilde zijn geboortestreek nooit verlaten. De voltooiing van zijn woordenboek heeft Van Dale nooit meegemaakt. Op 19 mei 1872 stierf hij aan de pokken. Hij werd begraven op de begraafplaats van Sluis. Zijn leerling en vriend J. Manhave heeft het woordenboek afgewerkt.

In Museum 't Belfort op de Groote Markt van Sluis komt u alles te weten over J.H. van Dale, taal en dialecten.

Loop een stukje verder langs het water tot aan de vijf oude stenen palen.

Deze **5 hardstenen palen** zijn eeuwenoud. De middelste paal is een oude jurisdictiepaal (1660) van de stad Sluis. Tot 1794 was hij in gebruik om het rechtsgebied aan te geven van Sluis en 's Lands van den Vrije van Sluis. Op de ene kant van de paal staat dan ook 't Vrije' en op de andere kant 'Sluys'. De vier andere palen staan niet meer op hun oorspronkelijke plaats. Het zijn zogenaamde Oostenrijkse palen en duiden de grens aan tussen Staats-Vlaanderen en de Oostenrijkse of Zuidelijke Nederlanden. Waarschijnlijk zijn ze geplaatst na het verdrag het Verdrag van Fontainebleau (1785) dat vrede sloot tussen Oostenrijk en de Nederlanden. Op de palen zie je aan de ene kant een medaillon met de Staatse staande en gekroonde leeuw. Op de andere kant een medaillon met de Oostenrijkse 'dubbele arend'.

Loop verder langs het kanaal / Jaagpad tot aan de houten brug (Parmabrug).

Ga de brug over, meteen links en sta even stil.

Je staat nu bij het kanaal Sluis-Brugge, wat we te danken hebben aan Napoleon. Daarom wordt het ook wel **'Napoleonkanaal'** genoemd. Het kanaal wordt ook wel Damse Vaart genoemd.

Het werd gegraven tussen 1812 en 1814 door Spaanse Krijgsgevangenen in opdracht van Napoleon. Hij wilde een verbinding maken tussen Brugge en de Westerschelde voor zijn (militaire) scheepstransporten. Door de nederlaag van Napoleon kwam men niet verder dan dit punt. In 1854 werd het kanaal doorgetrokken tot in het centrum.

Later werd het kanaal gebruikt door trekschuiten en stoomboten die een verbinding hadden tussen Sluis en Brugge. Hierover zijn mooie verhalen, eentje daarvan vertellen we graag: Dwaal eens terug in de tijd... Kort na 1854 kwam er een trekschuit-verbinding tussen Sluis en Brugge. Die tocht kon wel 3 uur duren. De trekschuiten hadden een goede reputatie wat lekker eten betreft. Er stapte eens een reiziger aan boord die zich tegoed deed aan 3 schotels met

o.a. gemarineerde haring, geroosterde schapenbout, gestoofd kalfsvlees, kaas, noten en vruchtentaart. Hij declareerde aan zijn baas twee stuivers voor de reis en een gulden en tien stuivers "wegens verteer aan boord". Mooi verhaal, toch?

Aan je rechterkant zie je 'De Steenen Beer', hier loop je de stadswallen op.

Reeds in de 14e eeuw werden versterkingen aangelegd om de toen belangrijke handelsstad Sluis te beschermen. De Spanjaarden heroverden de stad in 1587 maar in 1604 werd de stad ingenomen door de troepen van Prins Maurits. Uit deze tijd stamt het grootste deel van de versterkingen.

Je staat nu bij de **Steenen Beer**, deze wordt ook wel Westpoort of Brugse Poort genoemd.

Deze versterkte stadspoort was onderdeel van de vestingwal die Sluis moest beschermen tegen de aanvallen van heel wat legerbenden. De versterking heeft vele zware aanvallen vanuit Brugge te verduren gehad. De Steenen Beer is een schim van wat het ooit geweest is, het bestond uit o.a. een manschappenzaal, een wapenzaal, een wenteltrap, opslagruimte en een kruitmagazijn.

De wandelroute gaat nu verder bovenop de stadswallen. Onderlangs zie je de historische stadsgracht.

De **Waterpoort** werd gebouwd door stadsmetselaar Joris Lietac in 1424. Sinds het ontstaan van Sluis tot 1572 kwam door deze poort het overtollige water uit de omgeving van Aardenburg de stad binnen. Via een sluis stond het water in verbinding met de Sluise haven en met het Zwin.

Je loopt verder over de wallen tot aan de Nieuwstraat. De route gaat straks verder over de wallen, via de Zuidpoort, die je aan de overkant van de straat ziet. Maar we slaan eerst even links af en lopen naar de molen.

De molen van Sluis (1739) was de eerste stenen molen in de streek. Je kunt de molen bezoeken (entree via de winkel). Vanaf de stelling heb je een mooi uitzicht over Sluis en omgeving. In de Middeleeuwen waren er in Sluis een tiental molens. In 1920 waren er daarvan nog maar drie over, nu nog maar één. Molen de Brak is een windkorenmolen, een bovenkruier met stelling. Het bovenste gedeelte van de molen kan naar de wind gezet worden (de molenaar noemt dat kruien).

De molen werd "De Brak" genoemd naar een Frans hondenras "Braque", een jachthond die steeds met zijn neus in de wind loopt (net als de windvaan op de molen).

Er zijn zes zolders (verdiepingen), de graanzolder, de builzolder, de maalzolder, de steenzolder, de luizolder en de kapzolder.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd "De Brak" verwoest. In 1950 begon de heropbouw. De molen is nog regelmatig in bedrijf.

Loop terug naar de wallen, richting de Zuidpoort.

De Zuidpoort is de oudste poort van Sluis, het was de oude toegangspoort van Sluis naar Aardenburg, hij was vroeger veel groter. De poort was tot 1795 in gebruik. Via deze poort kwam men over een lange loopbrug en ophaalbrug in het ravelijn (verdedigingseiland) "Vriesland". Vanaf hier kon men dan via een soortgelijke verbinding de vaste wal bereiken.

Rechts aan de ingang van de poort zie je het oude poortwachtershuisje, tot 1838 werd deze bewoond.

Loop verder over de stadswallen tot aan de Oostpoort.

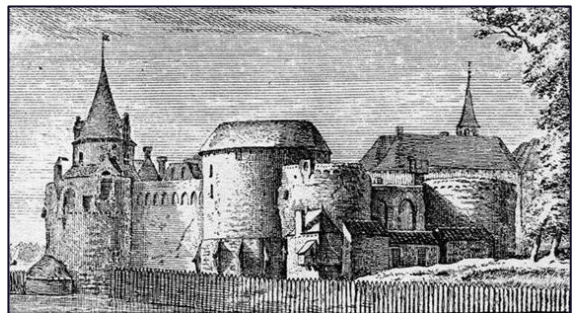
De Oostpoort is gebouwd door Joris Lietac tussen 1424 en 1432. In 2010-2011 is de poort gerestaureerd. Aan het einde van dit gedeelte van de wallen zie je het "Galgen"bolwerk. Hier werden ter dood veroordeelden terechtgesteld.

Vervolg je weg over de stadswallen van Sluis. Op het laatste stukje van de wallen zie je aan de rechterkant een verhoging met een drinkput.

Op dit punt stond vroeger een **kasteel**. Helaas zie je er bijna niets meer van, maar ooit kon je er niet omheen. Ter hoogte van de Hoogstraat (bij het uitrijden van Sluis richting Cadzand) stond er een groot kasteel. Rond 1386 startte men met de bouw ervan. Het kasteel was vooral bedoeld om de handel tussen Brugge en Engeland te controleren en eventueel te belemmeren. Het kasteel met maar liefst 16 torens was enorm! Het had de vorm van een rechthoek, met lange zijden van ongeveer 86 meter. De muren waren 15 meter hoog en 3,80 meter dik. Inclusief de kelders inbegrepen had het kasteel 36 vertrekken met daarnaast nog aparte stalen berguimten.

Begin 15de eeuw liet Jan van Bourgondië tegenover het grote kasteel nog een klein kasteel bouwen. Tussen beide gebouwen kon het Zwin door middel van een ketting worden afgesloten.

Tijdens een beschieting in 1794 werd het kasteel zwaar beschadigd. Besloten werd het gebouw af te breken. Overblijfselen van funderingen zijn waarschijnlijk nog in de bodem aanwezig.

Wandel de stadswallen verder af, steek de weg (Hoogstraat) over en ga naar rechts, een stukje verder sla je linksaf, het Maenhoutsdijkje op. Op de splitsing ga je links (Weg om de Paspolder), loop tot grenspaal 362 en ga naar houdt links aan, wandel verder tot aan grenspaal 361.

De grens tussen Nederland en België werd in 1843 vastgelegd in Maastricht. De grens van 400 km lang werd gemarkeerd zo'n 370 **grenspalen**. De palen werden geplaatst op het punt waar de grens een knik maakt. Vroeger kon je bij de ene grenspaal de andere al zien staan. Tegenwoordig is dat niet altijd zo.

De kegelvormige palen zijn van gietijzer en wegen 372 kg. Alle palen zijn genummerd, paal 1 staat in Vaals (Limburg) op het hoogste punt van Nederland. De laatste paal is 369, deze staat in Retranchement bij 't Zwin. Voor de grens van Zeeuws-Vlaanderen met België waren er 100 palen nodig, deze dragen allemaal het jaartal 1843.

Sla linksaf, de Graaf Jansdijk in.

De **Graaf Jansdijk** wordt ook wel Gravejansdijk genoemd. Deze dijk liep langs de toenmalige kuststrook vanaf Duinkerke (Frankrijk) tot Terneuzen. Al in de 9^e eeuw beschermden dijken de inwoners tegen stormvloed van de Noordzee en Westerschelde. Na de Elisabethsvloed in 1404 gaf Margaretha van Male (gravin van Vlaanderen) opdracht om een zeeverende dijk aan te leggen. Later gaf haar opvolger Graaf Jan van Bourgondië (ook wel "Jan zonder Vrees genoemd) het bevel de bestaande dijken te verbinden tot één grote dijk, de Graaf Jansdijk.

De dijk was niet hoog, maar fungeerde eeuwenlang als waterkering. Op veel plaatsen is de dijk goed bewaard gebleven, maar op sommige stukken volledig afgegraven.

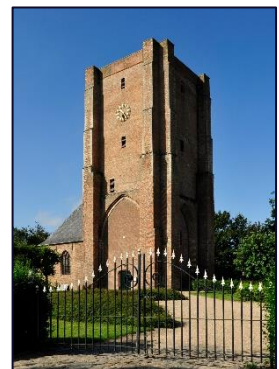
Loop verder over de Graaf Jansdijk naar de kerktoren van St. Anna ter Muiden.

St. Anna ter Muiden heeft stadsrechten en concurreert met Staverden, Bronkhorst en Eembrugge om de titel kleinste stadje van Nederland. Mude zoals Sint Anna ter Muiden eerst heette kreeg stadsrechten in 1242 en is daarmee ouder dan Sluis. Het was een belangrijke handelsstad en voorhaven van Brugge. Toen het Zwin verzandde kwam dit ten gunste van Sluis. In 1967 is Sint Anna ter Muiden in zijn geheel uitgeroepen tot beschermd stadsgezicht.

Je zag hem al van verre staan, de **Nederlands Hervormde Kerk**. De zware vierkante toren is een overblijfsel van een 14de eeuws gotische kruiskerk. Aan de sporen in de vier zijmuren kan men afleiden dat de toren was ingebouwd tussen het koor, het schip van de kerk en twee dwarsbeuken. De hoogte toont aan hoe imposant het gebouw vroeger geweest moet zijn.

In de Tachtigjarige Oorlog werd het kerkgebouw verwoest. In 1653 werd het huidige Nederlands Hervormde kerkje aan de zuidzijde tegen de stompe toren aangebouwd. Het verhaal gaat, dat de toren van de kerk vroeger dienst deed als vuurtoren toen het stadje in de 14e eeuw nog een haven had aan het Zwin.

Loop verder naar het Marktplaats van St. Anna ter Muiden.

Het **Markplein** staat in zijn geheel onder monumentale zorg. De huizen op het Marktplaats dateren uit de late 17^e en 18^e eeuw, ze zijn tussen 1948-1952 met medewerking van de Rijksdienst voor Monumentenzorg gerestaureerd.

Markplein 12 is het **oude raadhuis** (1650), herkenbaar aan de dakruiter met luidklok en windvaan. Boven de ingang hangt het wapen van St. Anna ter Muiden.

Het buurhuis is de oude pastorie (1687). In de zijgevel ervan zie je het wapen van de provincie Zeeland "Luctor et Emergo" wat betekent 'Ik worstel en kom boven'.

In het midden van het Marktplaats staat de **waterpomp** (1789) in Lodewijk de XVI stijl. De letters S.P.Q.S.A.M. op de pomp staat voor Senatus Populus Que Sint Anna ter Muiden, wat betekent 'de raad en de bevolking van St. Anna ter Muiden'. De roofvogel (griffioen) in het wapen heeft de kop en vleugels van een arend en het lichaam van een leeuw. Het is een symbolische voorstelling om de onschendbaarheid van de rechten van de stad met kracht te handhaven.

We lopen terug naar Sluis via het wandelnetwerk, volg de bordjes 61, 62 en 63 tot aan Belfort op de Grote Markt in Sluis.

De 'trots' van Sluis is het **Belfort** op de Grote Markt in Sluis. Het is het enige Belfort in Nederland.

Het bouwen van een belfort is een Belgische en Noord-Franse traditie. Het Belfort van Sluis werd gebouwd in de 14e-15e eeuw, het is een rechthoekig gebouw met een ingebouwde toren: het eigenlijke Belfort. Een belfort is in oorsprong een middeleeuwse, Vlaamse toren met klokken die werden geluid bij belangrijke gebeurtenissen, zoals een brand, de nadering van een vijandelijk leger of de afkondiging van een wet. Later duidde men er het stadhuis mee aan waar de belfortoren

deel van uitmaakte. Een belfort was (en is) het toonbeeld van stedelijke trots, prestige en gezag.

De historische raadzaal van het Belfort is versierd met wapenschilden en balkdecoraties en is verder 'aangekleed' met schilderijen uit de 17e en 18e eeuw, middeleeuwse voorwerpen en een indrukwekkend vierschaarhek uit de 18e eeuw. Belangrijke gebeurtenissen speelden zich hier af, onder andere het huwelijk van Filips de Goede met Isabella van Portugal (1430) en ook de verloving van Karel de Stoute met Margareta van York (1468).

De zaal is nog steeds in gebruik voor o.a. raadsvergaderingen, ontvangsten en huwelijken. De kelder is tegenwoordig in gebruik als expositieruimte. Vroeger deed een gedeelte van de kelder dienst als pijnkamer, hier stond de pijnbank om martelingen uit te voeren. De kelder is in gebruik geweest voor diverse doeleinden, zoals opslagruimte voor oorlogstuig, het drogen van visnetten en als vleeshal.

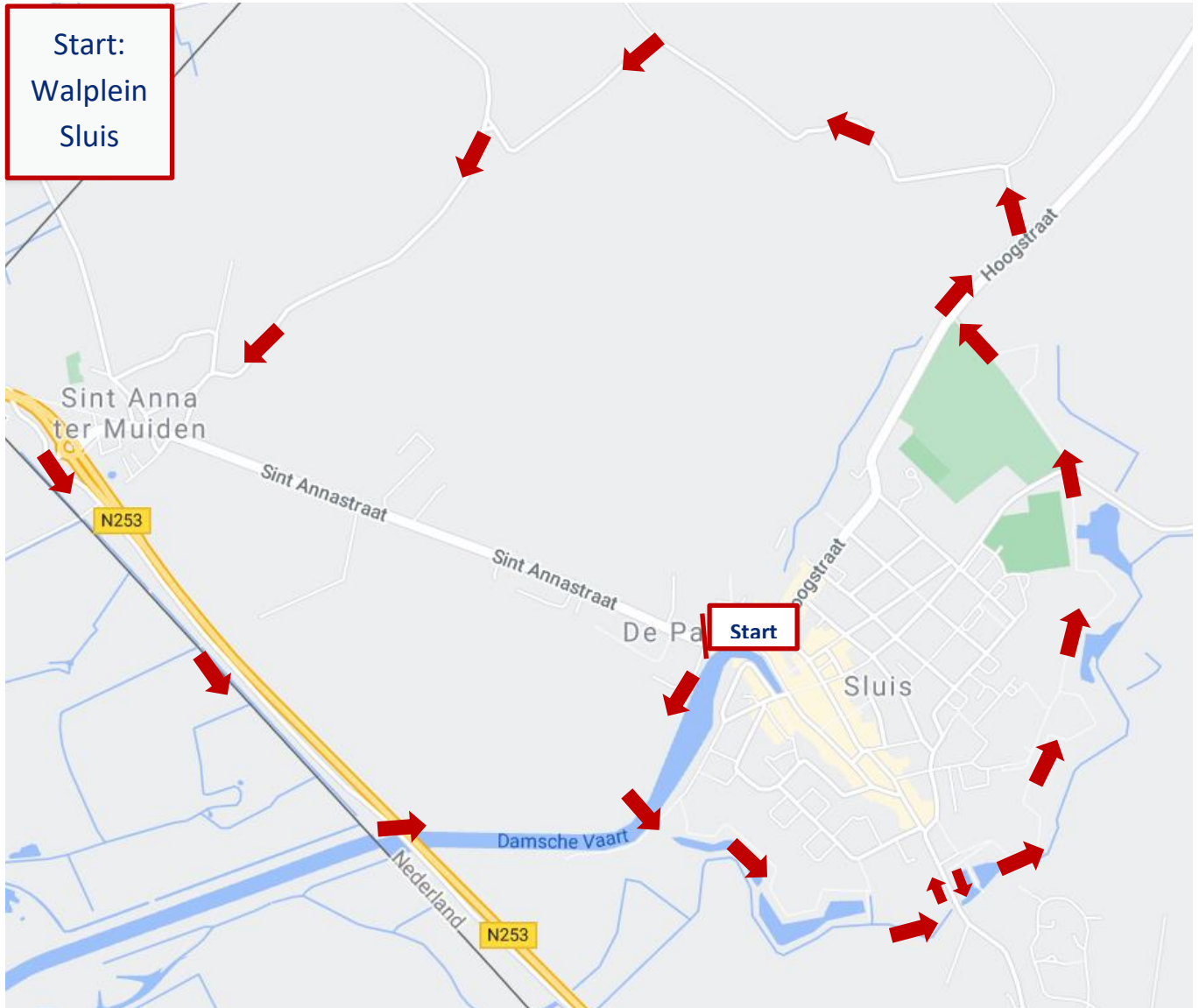
Het Belfort doet tegenwoordig dienst als interactief museum. Je kunt er een historische kennisquiz over Sluis spelen of je kennis over dialecten testen. Het is mogelijk om de toren te beklimmen, je wordt beloond met een prachtig uitzicht over de Zwinstreek.

Hoog in de Belfortoren zie je "**Jantje van Sluis**" staan. Jacob van Huse maakte in 1424 dit klokkenmannetje. Hij slaat elk kwartier met zijn hamer op de klokken. Jantje is 'de' held van Sluis! We gaan terug naar het jaar 1606. Sluis was in die tijd een machtige vesting. Er was een sterk Nederlands garnizoen gelegerd. De Spanjaarden wilden met alle mogelijke middelen het gebied weer in handen krijgen. Zij hadden afgesproken om de aanval in te zetten als de Belfortoren een bepaald uur zou slaan. Men wachtte en wachtte...uren gingen voorbij en nog steeds had er geen klok geslagen. Wat was er aan de hand? Die dag was het kermis in Sluis en Jantje kon de verleiding niet weerstaan. Hij daalde de wenteltrappen van het Belfort af en mengde zich in het feestgewoel en keek te diep in het glaasje. Hierna was hij niet meer in staat om de klokken te luiden....een geluk bij een ongeluk!

Tip: Proef bij één van de vele horecazaken die Sluis rijk is, eens een "Jantje van Sluis" biertje.

Je bent nu op het eindpunt van de wandeling en in hartje Sluis. Om evt. terug te keren naar het beginpunt van de route loop je rechts de Vrijstraat in, je komt dan weer terug op het Walplein (startpunt).

www.sluisonline.nl

